

«Gure gizonak itsasoan arrantzale eta gu andreak etxean, bakarrik»

Ahokotasuna da Antigua Urbietan. Da historia bizia, da lekukotasuna, da emakumetasuna, da memoria, da iragana, oraina, eta geroa, da Jabier Kaltzakortak behinola esandako 'urregorria'. Da ahaz bezain bizi idazteko abildadea duen ondarrutarra.

| MIEL A. ELUSTONDO |

Argazkiak: Dani Blanco

Berbetan iaioa zarena badakit. Oraindik orain jakin dut eskribitzen duzuna.

Neure gizona hil zitzaidanean hasi nintzen. Jose [Uribe] hil eta urtebetera. Arantzazura joatea pentsatu nuen, egun batzuk pasatzen, neu bakarrik, eta neure barru-barrukoak eskribitzea pentsatu nuen. Etxean seme-alabei esan eta umea etorri zitzaidan –30 urte zituen orduan, 40 baino gehiago orain, baina umea esaten diot nik hari oraindik, umea!–, koaderno hauxe atera eta esan zidan: “Atxari gauza politak ipintzeko neukan gordeta baina orain zeuk ipini”. Horrela hasi nintzen. Neu harritu nintzen, neukan deskalabruaz zelan eskribitu nuen, umoreaz. Berezkoa! 2000. urtean hasi nintzen, gizona hil eta urtera.

...

“Kaixo, Joxe: Alde batera ez duzu igarriko non demontre nabilen. Badakizu non naizen? Arantzazuko fraideekin. Zu zeuk txarto pentsatu barik! (...) Joan zinenean, harrezkero esango zenuen: ‘Oraintxe ibiliko zara zu ederto, salto eta brinko, hamazazpi urte baze-neuka modural’. Baina horra hor, zer egingo eta internora etorri! [Berak hala esaten zien umei: ‘Gaizki portatzen bazarete, internora’] Ez duzu sinistuko baina zu falta eta dena falta! Lehenengoko sarrera itzela izan da *casa de ejercicios*-en. Holako ejertzizioak modukoak, santo kristo ohearen gainean dela... Egia esan, buruaren gainean baino hobe da aurreko aldean santo kristoa! Nahi duzu gauza bat

esan? Eskritorio bat dauka gelak, eta Antzolosoren [etxe handi bat zen Ondarroan] itxura hartzen diot pixka bat! Galdu dut haria, klaro, bada!... Badakit! Desiratzen nengoela honaxe etorteko eta zeuri kontuak kontatzeko. Ez dakit non zaren ere, baina zauden lekutik, ez dit ardura ez badidazu erantzuten ere, baina seguru naiz entzuten duzula. Elizaren atzeko aldean dauka bentanea, eta denboralea hementxe da: haize eta euri, uxoletan dago atzekaldea. Zarataz, ez dut lorik egingo! (...) Irratia piztuko dut, entzuteko. Egia esan,

NORTASUN AGIRIA

Antigua Urbietan (Donostia, 1938). Ondarrutarra. Bost ahizpa dira, bera hirugarrena. Irakurzalea txikitandik, etxean libururik ez eta auzoan irakurri ei zituen, Antzoso etxean eta Augustin Zubikaraireraren, honen umeak zaindu bitartean. Arrantzalea aita, arrantzalea gizona –1960an ezkondua, lau seme-alaba, zazpi loba–, bertatik bertara bizi izan du itsaso eta arrantza giroa. Idatzi ere zuen horretaz. Halaber, idatzia du bere aita Hipolito Urbietan zenaren biografia gisakoa, eta esaera zahar bilduma *Ondarroa* aldizkarian. 1995etik hona idatzitako hainbat bertso ere gordeta ditu ahizpak horretarako berariaz emandako koadernoan. Eta, barrura begira, urtero Arantzazura joan eta senar defuntuari kontatzen dizkionak ere jasoak ditu. Gainera, eskualdeko *Hitza*-n, argitaraturiko zutabeak. Antiguaren altxorra, irakurlearekin banatzea merezi duena. Gure memoriaren zaindaria.

ANTIGUA URBIETA

ez du gogorik ematen, deskalabrua baino besterik ez dute kontatzen eta. Ez dakizu asko zertzuk pasatzen diren, gero eta okerrago goaz. Eguraldiaren moduan dabil dena. Jo eta ke irabazi arte. Nire ustez, hola ez goaz inora, baina! Dena dela, txanda baten modura, egunero zer entzungo! Gure txikiek ez dakit zer ikusiko duten!”...

Zuen txikiak, lobak dituzu...

Lehenengoko loba ezagutu zuen. Bigarrena ez, eta zazpi dira oraintxe! “Ez duzu sinistuko zelako hutsunea zurea gure etxean, eta ez nik bakarrik, denak! Gaixotuta egon dira. Ez dakit nire falta hain handia hartuko duten! Ikusi duzu kanposantuan, zelako dotore zauden? Irakurri duzu Kirmenen kartapazioa? Hark bai zu ondo ezagutu! ‘Maitasun keinua’ (...) Ez daukat ezelako presarik eta bihar gehiago. Ez duzu sinistuko esaten badizut askoz ere lasaiago nagoela. Hauxe barik ez neukan bakerik. Zeure bila nabil han eta hor. (...) Zelan bilatuko zaitut, neuk ere ez dakit nondik nora nabilen neu eta. Lehenengo zu topatuko zaitut eta gero neure burua, ze erdibituta topatzen naiz. Jose, gehiago idazteko ahalmenik ere ez daukat eta bihar arte. Beti izan zaitut maite eta hala jarraituko dut hil arte. Zeu izan zara nire lehenengoko [gizona] eta, harrezkero, itxurak itxura, azkena. Bihar arte”.

Hamahiru urte, Arantzazura bueltan, koaderno hartuta, barrua kontatzen.

Iaz falta izan nuen, loba jaiotzeko zegoelako. Baina aurten ere ez dut falta. Oraintxe etorri naiz. Bakarrik joaten naiz, autoan. Gauza naitzen arte, ibiltzeko asmoan naiz.

Hiru koaderno mardul erakutsi dizkiguzu, letraz beteak. Laugarrena bertsoz dator, etxekoei jarritakoak, urtebetetze eta gainerako. 90eko hamarkadan Ondarroan egindako literatura sariketan saritutako hiru lan, *Lea-Artibaiko*

Aitzol Aramaio

“Agur gure Aitzol, agur eta ohore / gugandik aldendu zara. Bizitzaren lege edo ezbeharra / ezustean agertu da. Baina zure aurpegi alaia, bizitzeko zenuen garra / sekulan ez zaigu guri ahaztuko, eta horregaz gelditzen gara”.

Hitza-n 2009-2010ean idatzitako zutabeak... Ondarroa beti, ondarrutarrez ari zara, Donostiako Altzan jaioa izanagatik ere.

Gerra ostekoa naizelako! Gure aita Hipolito, gerran ibili zirenean, Pasaia joan zen. Hemen, batzuek armak hartu zituzten eta beste batzuk arrantzan ibili ziren, gure jendeari jaten emateko. Gure aitaren moduan. Itsasotik etortzen zen, ordea, eta beste arrantzaleen andreak galdezka: “Ikusi duzu gure gizona?”. Gure aitak ikusi zituen txalupak, arrantzaleak erdibituta, kokotea bistan... Eta zelan esan hori andre haiei? Sufri-mendu handia zeukan. Eta erdiberbak ere baziren: “Batzuk hemen eta besteak non dauden ere ez dakigu!”. Pasaian, berriz, orduantxe hasi zen arrasteko arrantza mugimendua, eta hara joan zen, Anparo andrea hartuta. Altzan hartu zuten etxea, eta hantxe jaio nintzen ni. 5 urte nituen atzera Ondarroara etorri ginenean. Baina ni donostiarra! Kar, kar, kar.

Gabriel Arestiren *Gosetea* kantatzen du Oskorrik, gerra osteaz.

Ni akordatzen naizena, eskolara ezin joana, oinetakorik ez genuelako. Abarketak jantzita joan eta eztula eta abarra. Asko gustatzen zitzaidan joatea, baina ezin, eta horrek pena demasa ematen zidan. Esan nahi dut, premia ikusi nuela. 5 urte nituela Ondarroara etorri, eskolara hasi 6rekin... Ondarrutarra sentitu naiz beti.

Aita baino abertzaleagoa, ama.

Bai, “nazionalista abantzara!” esaten zuen berak. Aitak jokabide txarra emanda zeukan –gerran ihes egiteagatik, bada, gorriekin ibili zelako–, eta ama juezaren aurrera joan zen esanez beraren gizona gizon on-ona zela, ez zitzaiola gerrarik ez endredorik gustatzen, eguneroko mezatako gizona zela eta hau eta hura. Orduan, berari galdetu zioten: “¿Y usted?”, “¿Yo? ¡Nazionalista abantzara!”. Hala

Onddoak

Bartolo
taberna - jatetxea

Euskal sukaldaritzan eta pintxotan
aukera zabala

Fermin Calbetón, 38
Donostia - San Sebastián

© 943 420 279
www.casabartoloetxea.com

edo hola, libre atera zuen gizona. Baina ez zeuden Ondarroan ondo eta horregatik joan ziren Pasaiara. Gero, gauzak baretu zirenean, Ondarroara berriz. Amak Ondarroan nahi zuen. Horregatik ipini zidan izena Antigua, hemengo amabirjinaren izena.

Amaren abertzaletasuna...

Behin, Francoren andrea Mutrikura etorri zen, zer edo zer inauguratzera. 8 bat urte edo izango nituen. Guretzat, autobusean Mutrikura joatea gauza handia zen. “Nora zoazela?”. “Francoren andrea dator Mutrikura...”. Guk ez Franco ez haren andrea, ez genekien ezer. Gure amak bai! “Zeu hara joan?”. Ezetz. Nik neure arrazoiak. Amak, ezetz. “Esan ez zoazela!”... Beste batean, Zornotzan bazen eskola bat, eta sekzio femeninokoak bazuen han hile bat edo bi guk umeok pasatzeko denbora. Nire lagun guztiak joan ziren. Ni ez. Esan nion amari, neure beharra egin, jolasak, ikasi, ez zela besterik. “Zeeer? Falangistak! Fuera!”. Pentsatu ere ez joatea.

Aita baino beroagoa ama.

Bai, aita sekula ez zigun gerrako konturik kontatu. Amak esandakoak egiten genituen. Aita, isilik. Sekula ez genion ezer entzun. Ez gerra ez beste. Endredorik ez zitzaion gustatzen. Adibidez, ETAREN hilketak ez zitzaizkion gustatzen, disparte iruditzen zitzaion. Baina Imanol [Oruemazaga] kartzelatik irten zenean, hainbeste jende hari harrera egiten herrian, hura gustatu zitzaion. “¡Al carajo!” [Pikutara!] esaten zuen. Edo guardia zibilen muturren aurrean ekintzaren bat egiten zutenean... Horiek bai, gustatzen zitzaizkion. Baina berba motzekoa zen aita. Gurean ama zen kontu esantzailea, berba egokia zeukan, zabala berbetako era, lehengo kontuak kontatu! Pena hari gehiago ez entzutea!

Amaren aldekoa zara horretan.

Itxura! Beti esaten dut: gure ama ez balitz egon alai eta umoretsu, nik ez nuen jakingo orain dakizkidan kantu guztiak, berari entzundakoak dira-eta. Berak kantatu egiten zituen, eta nik entzun eta ikasi. Lehengo batean, San Inazio eguna, eta koadernoan ipini nuen gure amari ikasitako kantua. Sekula ez diot inori entzun –fabrikan andre bakarren bati, akaso, ni trokoa nintzenean, 12-13 urtekoa–, gure umeek ez dute ikasi, eta hauxe egingo da galdu! Sabino Aranaren kantua da, San Inazioaren martxan. Eta beste bat, “San Inazio” barik “Inaki” dioena, Euzkadi, euzkotarrak eta Lege zaharrak. [Biak kantatu dizkigu] Amari entzunda ikasiak ditut biak. “Hauxe egingo da galdu eta, orduan, hemen-

Besarkada

“Arantzazun, emakume batek ikusten ninduen beti eta, ‘arratsalde on!’ eta ‘arratsalde on!’, beste barik. Ez nekien bera zein zen, eta berak ere ez neu. Egun batean, berak: ‘Emakume hau zein ote da, bada. Ikusten zaitut beti kartapazioa, liburua, koaderno edo zer edo zer hartuta! Gustura jakingo nuke zein zaren, andereño, maistra edo dena delakoa’. Nik: ‘Horietarikoa ezelakoa ere ez ni’, eta han non ateratzen zaidan: ‘Ni naiz Euskadiko poetarik gazteenaren ama!’. Harritu egin nintzen esanaz. Halako fardamentua! Ez naiz halakoa-eta. Eta berak diost salada-salada: ‘Hara hor! Bada ni naiz Euskadiko poetarik zaharrenetarikoa ama!’. Xabier Leteren ama izan! Eta gure besarkada!”.

txe koadernoan ipiniko dut”. Eta, gaur, ostera ere hemen San Inazio!

Aita arrantzalea, gizona ere arrantzalea...

Eta gizonaren anaia guztiak, denak arrantzaleak. Ezin hurrerago bizi izan dut itsasoko mundua. Halako batean, idatzi nuen: “Gure arrantzaleen bizimodua, emakume baten begietatik”. Hemen lehorrean zer edo zer pasatzen bazen ere, itsasoan pasatutakoa beti zen handiagoa. Denboralea nahiz zer edo zer. Isildu egin behar zinen beti. Gure Txomin jaio zen ordurako, gure gizona patroiz zebilen. Neguan eskolak izaten ziren, haietara joan eta patroiz izan zen. Lehenengo ume biak etxean jaio ziren, gizona arrantzale, eta pobre-pobre gu. Hirugarrena jaiotzeko zegoela, gizona patroiz, prosperatu egin genuela eta mundu guztia klinikara joaten zenez, neu ere bai. Horra hor ume biak etxean ondo baino edertoago etxean eduki, eta hirugarrenaz, indarra aldrebes egin nuela, egin nuela, ez nuela, ahizpak sartu behar izan zuen kirolfanoan. Odol asko galdua nengoen, hilko nintzen, sentitu barik, sufritu barik... Ez nuen medikuaren bozik entzuten ere. Ahizpa sartu zenean, Margarita, orduantxe zer edo zer. Etxekoa, familiakoa izatea zer den. Hari zer edo zer ulertu nion. Entendimenterik ere ez neukan ordurako: “Antigua! Umea edukitzera zoazela, umea! Egin jaramon medikuari. Jaramon egiten ez badiozu, bertan hilko zara!”. “Indarra, zer esaten ari da?”... “Neuri egin jaramon!”, ahizpa Margaritak. Nahi dizut esan zelako txarto ibili ginen. Eta hurrengoko egunean, umea ikusteko ere, indar guztiz ari nintzen begiak irekitzeko. Ezin ireki! Ez nuen ikusi. “Ondo da?”. “Bai”. “Zenbat kilo?”. “Hiru eta zortziehun”. “Errakitiko orduan!”, nik. Etxean lau kilo eta gehiago jaiotzen ziren! Umeak buruko azala apurtuta zeukan, belarria ere

Urbiara heldutako poza

“Estu eta larri aldapan gora / heldu naiz Urbia aldera. Inguru guztia begiratu eta / sentitu dut zirrara. Mendi, harri, zuhaitz eta erreka / bizi-bizirik natura. Abere, txori, kirkil eta abar / nigana inguratu dira. Bee, muu, arrantz eta krikrizka / ongiatorri kantatzera neuri”.

halamoduz, feo-feoa zen koitadua... “Sentitzen dut, baina egun gehiagoan geratu beharko zara”, medikuak esan, eta ni pozik. Egunetik egunera, guapotzen gure umea! 27 bat urte izango nituen. Etxera etorri, parean zeudenak jaten hasi nintzen, eta neure onera etorri nintzen. Jose itsasora irtenda zegoen, 21 egun egiten zituen orduan. Bazetorrela esan zidatenean, hartu bi ume zaharrenak, hartu ume jaioberria eta portura, barrara, beraren bila. Hasi ni zer edo zer esaten eta, “ez didazu, bada, niri kontatuko, hura marea pasatu duguna!”. Holaxe. Itsasoan beti handiagoak. Jakina, han ikusi ninduen, kolore ederrak, bularrak bete-bete, ni, beraren andrea! Sinetsi ez. Beti arrantzalea oker handiagoa: denboralea, arriskua... Gure amak ere: “Gizona ondo atenditu, ur handietan dabil beti eta”. Beti gu hobeto lehorrean. Gogortu egiten dira gizonak itsasoan, gogortu eta lotsatu maitasuna agertzen. “Matxoteak”, lehen esaten zena... Gure gizonak itsasoan arrantzale eta gu andreak etxean, bakarrik.

“Lehorrean beti hobeto”. Zer zen Ondarroa 60ko hamarkada horretan, frankismopean? Hemengo Andoni Arrizabalaga eta gainerako.

Gu hantxe, olagarroa lantxe, barruan. Eta gure umeak? “Lehengusuak” genituen denak. “Lehengusu” bat dator gaur, egun batzuk pasatzen”. Beti “lehengusuak”. Eta herri batetik bestera baten bat eroan behar zenean, neure ahizpa Margarita eta gure umeak atzean, autoan, gutxiago igartzeko. Gaueko orduetan, umeak lo. Haiak dena zekiten. Zer tamaina arte, ez dakit. Horrela zen lehenago eta horrela bizi genuen. Gero ikusi genuen nahikoa zela, horrela ezin zitekeela izan, beste zer edo zer behar zela. 2000. urtean, koadernoan idazten hasi nintzenean, ikusten nuen hala ez zela izan behar. ■

